

ERNEST NEUSCHUL

17. 5. 1895 – 14. 9. 1968

Ústecký rodák, malíř Ernest Neuschul se narodil 17. května 1895 Josefu a Jeanette Neuschulovým. Otec, německo-židovský obchodník, vlastnil prosperující podnik s železářským zbožím, který rodině zajišťoval pohodlný život. Ernest měl dva bratry, Roberta, jenž později převzal otcův obchod, a Paula, který byl chemikem. Josef Neuschul si přál, aby se třetí syn stal lékařem, Ernesta však mnohem více lákalo umění. Od roku 1906 byl žákem ústeckého gymnázia, školu však nedokončil a v roce 1913 odešel bez otcova vědomí do Prahy, kde navštěvoval kurzy na Akademii výtvarných umění. V letech 1914–1916 studoval na Grafickém učebním a vzdělávacím ústavu ve Vídni. Život v rakouské metropoli ho nadchl, věnoval se zde nejen studiu a malování, ale i psychoanalýze, spiritualitě, józe, východní mystice a na spolužácích si vyzkoušel hypnózu. Neuschulova studia však přerušila válka. Malíř se zpočátku snažil vojenské službě vyhnout a různými, mnohdy kuriózními, způsoby předstíral zdravotní nezpůsobilost, např. držel hladovku, aby byl vyhublý nebo hrál psychické problémy. Přesto byl v roce 1916 odveden. Krátkou dobu sloužil na letišti v Krakově, ale brzy ho ze zdravotních důvodů z armády propustili. Ve městě však zůstal a věnoval se studiu na tamní Akademii výtvarných umění.

Po skončení války a rozpadu Rakouska-Uherska se Neuschul vrátil do Prahy a nastoupil na Akademii výtvarných umění k profesoru Thielemu. V roce 1919 uspořádal ve Weinerově salónu svoji první samostatnou výstavu. Z 39 vystavovaných obrazů nejvíce zaujalo plátno *Tantalos* (1918), ztvárňující postavu z řecké mytologie. Výstava byla kritiky velmi dobře hodnocena, malíř byl chválen především za výborně zvládnutou techniku malby, osobitý vývoj od naturalismu k expresionismu a působivost svých děl. Teprve tehdy se Josef a Jeanette Neuschulovi smířili s uměleckou dráhou svého syna a začali ho finančně podporovat, což mu umožnilo v klidu se věnovat tvorbě.

V roce 1918 se malíř seznámil s německou tanečnicí Lucií Lindenmannovou vystupující pod uměleckým jménem Takka Takka, která po své matce pocházející z Jávy zdědila exotický vzhled. O tři roky později se vzali a cizokrajně vyhlížející manželka se stala častým námětem Neuschulových pozdějších obrazů. Lindenmannová se po svatbě nehodlala vzdát své kariéry a všestranně nadaný manžel zvyklý na cvičení jógy se k ní přidal. Utvořili taneční pár Takka Takka a Yoga Taro (Znalec jógy). Neuschul se staral o choreografii, navrhoval kostýmy a nezapomínal ani na propagaci vystoupení. S neobyčejně úspěšným programem javánských tanců vystupovali v letech 1922–1925 po celé Evropě i Spojených státech. Na pozvání španělského krále Alfonse XXIII. tančili i v královském paláci v Madridu.

Neuschul využíval častá taneční turné ke své výtvarné práci, a brzy se tak prosadil i jako malíř. Během cest hledal zajímavé motivy, fotografoval, maloval a pořádal výstavy – v Paříži, Ústí nad Labem, Praze, Barceloně, Madridu i v New Yorku. K nejzajímavějším dílům z tohoto období patří *Hlas noci* (1923), který se bohužel ztratil. Veřejnosti byl poprvé představen na výstavě v Ústí nad Labem a spolu s krajinomalbou *Pláž u Biarritz* (1923) byl kritikou označen za jeden z jeho nejlepších obrazů. Malíř byl sice za svou práci chválen a oceňován, současně se však začaly objevovat antisemitské komentáře nelichotivě poukazující na jeho židovský původ. V roce 1924, během turné po Americe, se Neuschul s Lucií Lindenmannovou rozvedl, ale v tanečních vystoupeních pár pokračoval až do ledna 1926, kdy se v berlínském varieté Wintergarten konalo poslední společné vystoupení. Od roku 1925 žil malíř v Berlíně a brzy se stal jedním z hlavních představitelů nastupujícího proudu německé nové věcnosti, také se přidal ke skupině antifašistických výtvarníků a literátů Novembergruppe (Listopadová skupina), s níž později vystavoval. K typickým obrazům období nové věcnosti patří *Měšťáci* (1927), *Honolulu band* (1927) – oba se ztratily – a *Pijáci* (1927). Neuschul v nich mistrně zachytil odcizení, osamělost a buržoazní zábavu v moderním velkoměstě. Hlavním námětem jeho obrazů však zůstávaly ženy – téma, ke kterému se vracel celý život, např. ztracené plátno *Láska* (1926). V roce 1927 malíř uzavřel významnou smlouvu s renomovanou berlínskou galerií Neumann-Nierendorf, a zařadil se tak mezi významné německé umělce. Kritika ho označila za „naději mladého německého umění“.

Po vypuknutí světové hospodářské krize se umělec stále více přikláněl na stranu komunistické strany. Levicové smýšlení se začalo projevovat i v jeho tvorbě, na obrazech se objevily dělnické a pracovní motivy, vytratila se z nich dynamika a napětí. Umělecká kritika mu vyčítala, že „*neuchránil svůj talent před tendenčními vlivy*“.

V roce 1931 začal malíř vyučovat kresbu a malbu na vysoké škole výtvarného umění v Berlíně-Charlottenburgu a v roce 1932 byl jmenován profesorem. V únoru následujícího roku otevřel samostatnou výstavu v berlínském Domě umělkyň. Brzy po jmenování Hitlera říšským kancléřem a nástupu nacistů k moci byla ale výstava uzavřena, obrazy prohlášeny za zvrhlé, zabaveny a některé z nich později veřejně spáleny. Neuschula zbavili profesorského místa a kvůli židovskému původu pronásledovali. Dramatické události se odrazily i v jeho tvorbě, maloval obrazy plné zloby a zoufalství, např. *Beznaděj* (1933) nebo nedochované plátno *Konfrontace* (1933).

Nakonec musel Berlín opustit. Spolu s novou přítelkyní Christel Bellovou odcestoval do Ústí nad Labem, kde se usadil v domě rodičů. Do rodného města se Neuschul vrátil jako uznávaný umělec a brzy se zapojil do veřejného i kulturního života, stal se členem spolku Metznerbund, předsedou Svazu přátel SSSR a na konci roku 1933 uspořádal v městské knihovně autorskou výstavu. V roce 1934 se s Christel oženil a o dva měsíce později se jim narodil syn Till Peter (později přejmenován na Khalil). Tehdy obdržel od ústecké městské rady zakázku na vytvoření velkého

Portrétu prezidenta T. G. Masaryka (1934) do zasedacího sálu městského úřadu. Malíř pracoval v Lánech, kde mu prezident několikrát seděl modelem. Obraz bohužel v roce 1938 zničili nacisti. Ze stejné doby pochází také plátno s názvem *Moje žena s naším dítětem* (1934) zobrazující pohodu a osobní štěstí, které po narození syna zažíval.

V roce 1935 odjel Neuschul s manželkou na pozvání Moskevského svazu sovětských umělců do Sovětského svazu. Během pobytu vytvořil sérii obrazů s tematikou budování socialismu, nejprve zachycoval budovatelské úsilí dělníků v metalurgických závodech na Urale, potom v uhelných dolech na Donbasu, např. olej na plátně *U svého stroje* (1936) nebo *Ocelárna* (1936). Nakonec ho Státní nakladatelství výtvarného umění pověřilo důležitou zakázkou – namalovat dvojportrét J. V. Stalina a G. Dimitrova (1935). Na přelomu let 1935 a 1936 uspořádal úspěšnou výstavu v moskevském Muzeu západního umění, stal se členem Moskevského svazu sovětských umělců a nabídl mu profesorské místo na Akademii výtvarných umění v Charkově. Neuschul však nabídku nepřijal a narychlo odjel s manželkou zpět do Československa. Příčina jejich nečekaného odjezdu nebyla nikdy vysvětlena, faktem ale zůstává, že si tím oba nejspíš zachránili život. Nedlouho po odjezdu ze SSSR totiž začala vlna politických procesů namířených proti umělcům židovského původu a několik Neuschulových přátel bylo popraveno. Své zážitky z pobytu v Sovětském svazu Neuschul publikoval v příloze Prager Presse, tendenční články však zcela nekriticky opěvovaly socialistický realismus a umělec v nich sám sebe prohlašoval za „*stachanovce na poli umění*“.

V srpnu 1937 se Neuschul zúčastnil výstavy v Městské knihovně v Ústí nad Labem, kde vystavoval díla zachycující jeho pobyt v SSSR, za obrazy ve stylu socialistického realismu však sklídl kritiku. Plátna sice namaloval mistrovskou technikou, ale zpravidla zachycoval pochmurnou „lidskou masu“ bez výrazu. Výjimkou bylo několik děl ztvárňujících oblíbený motiv žen. Většina obrazů však byla během výstavy zničena ústeckými nacisty, rozřezána, polita kyselinou nebo – jako plátno *Vězeň* (1933) – zhanobena hákovými kříži. Po stále četnějších nacistických výhrůžkách a útocích Neuschul s rodinou Ústí nad Labem opustil a usadil se v Praze. V hlavním městě se opět aktivně zapojil do kulturního dění, stal se členem Klubu Oskara Kokoschky, pořádal přednášky a uskutečnil samostatnou výstavu. Po obsazení Československa v březnu 1939 se ale znovu dostal na černou listinu nacistů a urychleně hledal zemi, která by rodině poskytla bezpečný azyl. Nakonec na poslední chvíli odjel s manželkou a se synem do Anglie. Ostatním příbuzným už se odcestovat nepodařilo a kromě bratra všichni zahynuli v koncentračních táborech.

Neuschulovi se usadili v Mumbles v jižním Walesu, kde se jim v roce 1943 narodil druhý syn Tom Misha. Umělec pokračoval ve své tvorbě, maloval typické velšské muže a ženy při každodenních činnostech, ale příliš se v Anglii neprosadil. Jeho obrazy ve stylu nové věcnosti byly tamním publikem přijímány velmi vlažně. Během emigrace se snažil navázat spolupráci s československou exilovou vládou, ale Beneš ho jakožto Němce rázně odmítl. Po skončení války plánoval návrat do rodné vlasti,

ale přátelé ho varovali. V Československu se očekával nepříznivý politický vývoj a Neuschulovi opět hrozilo pronásledování, rozhodl se proto natrvalo usadit ve Velké Británii. Přestěhoval se do Londýna, změnil si příjmení na anglické „Norland“ a znovu se snažil prosadit jako malíř. Poválečné rozdělení Evropy ostnatými dráty a trauma z vyvraždění příbuzných během holocaustu ale podlomilo jeho duševní zdraví. Malíř navždy ztratil své levicové přesvědčení a po zotavení začal tvořit v jiném výtvarném stylu, naprosto odlišném od nové věčnosti. Stále více se přikláněl k abstrakci, velkou pozornost věnoval světlu, za nímž často cestoval do jižní Francie, Itálie, Řecka nebo Španělska. Uspořádal několik výstav, v roce 1959 v National Bezalel Museu v Jeruzalémě a v roce 1966 se s velkou retrospektivní výstavou nazvanou ***Od nové věčnosti k nové nevěčnosti*** po mnoha letech vrátil do Berlína. Dosáhnout předválečného úspěchu se mu však již nikdy nepodařilo. Dne 11. září 1968 zemřel v Londýně-Hampsteadu na rakovinu žaludku.

Největší sbírka Neuschulových obrazů u nás se nachází v Městském muzeu v Ústí nad Labem, a to i přes to, že mnoho pláten bylo začátkem druhé světové války právě tady nacisty zničeno. Součástí sbírky jsou i tři unikáty se zajímavým osudem. Nalezl je malíř pokojů Jaroslav Jarošík vyříznuté z rámu a srolované v popelnici, téměř padesát let je schovával doma a až v osmdesátých letech minulého století byly obrazy zrestaurovány. Ve vlastnictví ústeckého muzea jsou od roku 1989.

Neuschulovu životní i uměleckou pouť poznamenalo několik nedobrovolných útěků před pronásledováním, kvůli kterým přišel o svá velmi oceňovaná raná díla. Obrazy se většinou ztratily během stěhování, nebo byly zničeny nacisty. Pozdější tvorba zase podle kritiků postrádá uměleckou hodnotu. Ernest Neuschul však bezpochyby patří k významným regionálním umělcům, jako jediný z ústeckých malířů se totiž proslavil i ve světě.

(Zpracovala: Jitka Haincová)

Použitá literatura:

BROŽEK, Jaroslav. Malíř, o jehož osudech je možno napsat poutavý román Ernst Neuschul (Norland). In: BROŽEK, Jaroslav. *Výtvarné umění a umělci na Ústecku ve druhé polovině 20. století: [soubor článků a statí publikovaných v denním tisku v letech 1959 až 2001]*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2010, s. 235-237. ISBN 978-80-7414-229-1.

Ernst Neuschul. In: *Dějiny města Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem: Město Ústí nad Labem, 1995, s. 195-196. ISBN 80-239-3245-4.

KAISER, Vladimír. *Ernest Neuschul; Rudolf Popper: biografie z knihy „Dějiny města Ústí nad Labem“ k výstavě „Z díla Ernsta Neuschula – krajiny a portréty Rudolfa Poppera“*. Ústí nad Labem: Muzeum města Ústí nad Labem, 1996. 15 s.

KRÁL, Karel. Nejvýznamnější z ústeckých malířů: k stému výročí narození Ernesta Neuschula. *Kult: časopis pro kulturu, umění a ducha regionu*. 1996, č. 2, s. 31.

MIKŠ, František. *Posedlost: extrémy a vášně malířské moderny: Schjerfbecková, Kirchner, Dix, Neuschul, Dwurnik*. Brno: Brno Book & Pipes Publishing, 2018. 231 s. ISBN 978-80-7485-162-9.

Personální bibliografie:

<https://www.svkul.cz/wp-content/uploads/2019/12/Neuschul-bibl.pdf>